

ΧΡΗΣΤΟΣ Α. ΣΑΡΤΖΕΤΑΚΗΣ

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ

Λόγος διὰ τὰ 150 χρόνια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ

www.sartzetakis.gr

- Λόγος διὰ τὰ 150 χρόνια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

*Ἀθήναι, αἴθουσα τελετῶν Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου,
3.5.1987. Ἐορτασμός τῶν 150 χρόνων λειτουργίας τοῦ Πανεπιστημίου.*

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΧΡΗΣΤΟΥ Α. ΣΑΡΤΖΕΤΑΚΗ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΕΟΡΤΑΣΜΟΝ
ΤΩΝ 150 ΧΡΟΝΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
(Μεγάλη Αἴθουσα Τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου, 3η Μαΐου 1987)**

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ

Κείμενα ἀπὸ τὴν Ἱστοσελίδα www.sartzetakis.gr

Κύριε Πρύτασι,

Με αισθήματα ιδιαίτερης χαρᾶς και ἔθνικῆς ὑπερηφανείας προσέρχομαι στήν πανηγυρική αὐτὴ τελετὴ τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν 150 χρόνων λειτουργίας τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ποῦ εἶναι συγχρόνως καὶ 150 χρόνια ζωῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου στὸ νεοελληνικό μας Κράτος. Πρᾶγμα, ποῦ σημαίνει, ὄχι ὅτι τὸ Ἑλληνικό Πανεπιστήμιο ἰδρύθηκε μόλις πρὶν 150 χρόνια, ἀλλὰ ὅτι ξαναγεννήθηκε στὸν τόπο μας πρὶν 150 χρόνια. Ἀφοῦ, στήν ἀλήθεια, *προϋπήρξεν ὅλων τῶν ἄλλων Πανεπιστημίων*, ποῦ ἐμφανίσθηκαν στὸν εὐρωπαϊκὸν ὀρίζοντα ἀπὸ τὸν 12ο αἰῶνα καὶ ἐφεξῆς.

Κύριε Πρωθυπουργέ,

Κύριοι Ὑπουργοί,

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Ἀληθινά, ἡ ζωὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ποῦ εἶναι, παραπάνω ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες χρόνια τώρα, μία *διαρκῆς θητεία Ἐλευθερίας καὶ Πνεύματος*, ἥτο ἐπόμενο πρῶτη αὐτὴ νὰ αισθανθῆ καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς καθολικῆς θεραπείας τῆς Ἀλήθειας καὶ νὰ προέλθῃ στήν πλήρωσίν της μὲ τὴν σύλληψιν τῆς ιδέας καὶ τὴν δημιουργία τῶν πρώτων Πανδιδακτηρίων, μὲ τὴν σημερινὴ ἔννοια τοῦ Πανεπιστημιακοῦ θεσμοῦ. Ἐνδεικτικῶς μνημονεύω τὸ περίφημο *Πανεπιστήμιο στήν Μαγναύρα* τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ποῦ ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν Ἀυτοκράτορα Θεοδόσιο τὸ 425, καθὼς καὶ τὶς ὀνομαστές, ἀπὸ πολὺ πρὶν, γιὰ τὶς Ἀνώτατες Σχολές τους πόλεις τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, τὴν Ἀλεξάνδρεια γιὰ τὸ *Μουσεῖο* της, ὅπου ἐδιδάσκοντο ἡ Ἰατρικὴ, ἡ Φιλοσοφία καὶ ἄλλες ἐπιστῆμες, τὴν *Βηρυτό*, ποῦ ὁ Λιβάνιος ὠνόμαζε «μητέρα τῶν νόμων» γιὰ τὴν Νομικὴ τῆς Σχολῆς, τὴν Ἀντιόχεια καὶ τὴν Ἐδεσσα γιὰ τὴν Θεολογικὴ Σχολή, καὶ ἀκόμη τὴν περίφημη *Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν*, αὐτὸ τὸ κατ' ἐξοχὴν κέντρο διαφυλάξεως τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς πνευματικῆς παραδόσεως, ποῦ κατήργησεν ὁ Ἰουστινιανὸς τὸ 529.

Τὴν συνείδησι ἀκριβῶς αὐτῆς τῆς συνεχείας, τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἀπλῶς, μετὰ τὴν πολιτειακὴ ἀνασύνταξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ξαναγεννιέται καὶ τὸ Πανεπιστήμιο σὲ ἐλεύθερο πλέον ἑλληνικὸν χώρον, εἶχαν καὶ οἱ πρωτοῦργοι τοῦ ἐγχειρήματος, ποῦ δὲν ἦσαν ἄλλοι ἀπὸ αὐτὴ τὴν γενεὰ τοῦ ἐπικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821. Ἔτσι καὶ *κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, ποῦ ἔγιναν ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν ἡμέρα πρὶν 150 χρόνια, δηλαδὴ τὴν *3ῃ Μαΐου 1837*, τονίσθηκε ἰδιαίτερος ὡς ἔργον τῶν διδασκόντων «*νὰ ἀνακαλέσονται τὴν Παιδείαν ἐκ τῆς σοφῆς Εὐρώπης, μεθ' ἀπάντων οἷς περιεβλήθη ἐν τῇ ξενιτείᾳ αὐτῆς κοσμημάτων*». Καὶ «ἀνάκλησις ἐκ τῆς ξενιτείας» προϋποθέτει ἐδραία τὴν συνείδησιν τοῦ παρελθόντος,

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ

Κείμενα ἀπὸ τὴν Ἱστοσελίδα www.sartzetakis.gr

ένδόξου μάλιστα, ἀφοῦ μὲ τόση ἐνάργεια ὑπεμφαίνεται καὶ ἡ ὑπερήφανη διακήρυξις, ὅτι μόνον ἐδῶ, στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, ταιριάζει κατ' ἐξοχὴν ἡ παρουσία τῆς Παιδείας, ἡ ὁποία παντοῦ ἄλλοῦ, ἀκόμη καὶ στὴν πολιτισμένη Εὐρώπη, βρίσκεται στὴν «ξενιτεία», καὶ ὄχι σὲ οἰκεῖο τόπο !

Εἶναι χαρακτηριστικό, ὅτι ἡ ἴδια αὐτὴ ἰδέα οἰστροηλατοῦσε τὰ πνεύματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἤδη ἀπὸ τὴν ἑναρξί τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Ἔτσι, 13 χρόνια προηγουμένως, ἐξ ἀφορμῆς τῆς *ιδρύσεως στὴν Κέρκυρα τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας μὲ ἀπόφασιν τῆς Ἰονικῆς Κυβερνήσεως τῆς 12ης/24ης Μαΐου 1824*, διαβάζουμε στὰ «*Ἑλληνικὰ Χρονικὰ*» τοῦ *Μεσολογγίου τῆς 6ης Δεκεμβρίου 1824* : « ... ἀνεπτέρωθη ὁ νοῦς μας καὶ ἠγαλλιάσθη ἡ καρδιά μας μὲ τὴν γλυκεῖαν ἐλπίδα καὶ τὸ ἐπιθυμητότατον ἄκουσμα τῆς ταχείας ἀνακαλέσεως τῶν Μουσῶν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος ... Ἴδου ἡ εὐτυχῆς ἐποχὴ τῆς ἠθικῆς ἀναπλάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους συμπίπτει ἀγαθῇ τύχῃ μὲ τὴν εὐτυχῆ ἐποχὴν τῆς πολιτικῆς του ἀναγεννήσεως καὶ συνοδεύουν αἱ Μοῦσαι τὴν Θέμιδα ». Ὡστε καὶ ἐκεῖ, στὸ ἀγωνιζόμενο ἀθάνατο Μεσολόγγι, μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας πολιορκίας τῆς πανίερης αὐτῆς πόλεως, ἡ ἴδια σκέψι καὶ ὁ ἴδιος καῦμός : «ἀνακάλεσις» τῶν Μουσῶν ἀπὸ τὴν ξενιτεία, ἐδῶ, στὴν φυσικὴ κοιτίδα τους, τὴν Ἑλλάδα !

Καὶ αὐτὰ δὲν εἶναι μεγαλόστομες ἐξάρσεις μιᾶς λογιωσύνης ποτισμένης μὲ χιμαιρικοὺς ὄραματισμούς. Ἀφοῦ καὶ ἔρεισμα εἶχαν στὴν *ἱστορικὴ* τῶν πραγμάτων *ἀλήθεια*. Πράγματι, ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε περιέλθει ὑπὸ ξένη δουλεία, εὐρισκόμενος εἰς τὴν ἀκμὴ τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς του ἀποδόσεως. Καὶ ὅπως προφυῶς ἐπεσημάνθη, πρὶν ἢ γραφῆ ἡ τελευταία σελίδα τῆς πτώσεώς του οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετεῖχαν ἤδη τῶν μεγάλων ἔργων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ γίνῃ κατὰ κάποιον τρόπο «παλιννόστησις» τῶν Μουσῶν, πού οἱ λαμπροὶ ἐκεῖνοι σκαπανεῖς εἶχαν μεταφέρει εἰς τὴν Δύσι ! Καὶ τὸ ἀκόμη σπουδαιότερο : ἡ μεγαλόστομη διακήρυξις *ἀντανακλοῦσε τὴν οὐσίαν τοῦ λαϊκοῦ πνεύματος*, αὐτοῦ τοῦ πνεύματος, πού κατὰ τοὺς αἰῶνες τῆς δουλείας βρισκόταν σὲ λήθαργο μέσα στὶς καρδιές καὶ τὶς συνειδήσεις τῶν Πανελλήνων. Μεγαλειώδη ἔκφρασι τοῦ πανελληνίου αὐτοῦ πνεύματος ἀπετέλεσεν ἀσφαλῶς ἡ *ἐκπληκτικὴ ἀνταπόκρισις ὄλων, καὶ τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἰσχυροτάτου νεοελληνικοῦ Κράτους*, ὅπως τὰ συμφέροντα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς ἐποχῆς μὲ καταφανῆ ἀναληγσία τὸ εἶχαν περιορίσει σὲ ἀσφυκτικὰ ὄρια, καὶ τῶν πολλαπλασίων Ἑλλήνων, πού ἔμεναν ἀλύτρωτοι σὲ χῶρες, πού ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ἦσαν καὶ παρέμειναν πάντοτε Ἑλληνικές (ὅπως ἡ Ἡπειρος, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, ἡ

Κρήτη, κλπ.), ως και τῶν Ἑλλήνων τῶν παροικιῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, στο **προσκλητήριο τῆς συσταθείσης Ἑρανικῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν ἀνάγερσι** τοῦ νέου Πανεπιστημίου. Ἀνταπόκρισι, ποὺ βρῆκε τὴν πιὸ οὐσιαστικὴ καὶ συγκινητικὴ κατακύρωσι στὴν προσφορὰ ἀπὸ τοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ καὶ μοναδικῶν τους ἀκόμη ὑπαρχόντων, ὅπως οἰκιακῶν ἢ ἄλλων σκευῶν, ἢ ἐνὸς προβάτου ἢ μιᾶς κατσίκας ἢ μερικῶν πουλερικῶν, κλπ.

Ἔτσι ἀναδεικνύεται καὶ πάλι μὲ ἐναργέστατο τρόπο, μέσα ἀπὸ τὴν σύμπτωσιν αὐτὴν λογίου καὶ λαϊκοῦ φρονήματος, ἡ μεγάλη ἀλήθεια, ὅτι **λογία καὶ λαϊκὴ παράδοσις ἐθήτευσαν ἰσοσθενῶς εἰς τὸ μέγα ἔργο τῆς ἀναπλάσεως τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ**. Κάθε ἄλλη προσέγγισις παραποιεῖ τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια. Ὅταν μάλιστα ἀντιπαρέρχεται ἢ ἀφήνει στο σκοτάδι τὸν τεράστιο ὄγκο καὶ τὴν ὑποβλητικὴ ποιότητα τῆς μεταβυζαντινῆς καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς λογίας δημιουργίας. Ἡ ἱστορικὴ δὲ παραποίησης ὀδηγεῖ μόνον εἰς τὴν σμίκρυνσι καὶ τὴν ἀπίσχυρασι τοῦ χώρου τῆς νεώτερης παιδείας, δηλαδὴ οὐσιαστικῶς σὲ οἰκτρότατο ἀκρωτηριασμό τοῦ νεοελληνικοῦ πνεύματος.

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Ἐὰν ἡ ἐπανίδρυσις ἀποτελοῦσε καθολικὸ τῶν Πανελλήνων αἴτημα, εἶναι ἐπίσης ἀξιοσημεῖωτη καὶ **ἡ ἀποστολή**, ποὺ ἐτάχθη στο νέο Πανεπιστήμιο. Κατὰ τὰ ἐγκαίνιά του, ὁ πρῶτος Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου **Κωνσταντῖνος Σχινᾶς** ἐτόνισεν, ὅτι : «Τὸ Ἑλληνικὸν Πανδιδασκῆριον..., κείμενον μεταξὺ τῆς Ἑσπερίας καὶ τῆς Ἑω, εἶναι προωρισμένον, νὰ λαμβάνη ἀφ' ἐνὸς μέρους τὰ σπέρματα τῆς σοφίας καί, ἀφοῦ τὰ ἀναπτύξη ἐν ἑαυτῷ ἰδίαν τινὰ καὶ γόνιμον ἀνάπτυξιν, νὰ τὰ μεταδίη εἰς τὴν γείτονα Ἑω νοερά καὶ καρποφόρα ». Ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ ἐναρμονιζόταν πρὸς τὸ γεγονός, ὅτι τὸ νεοϊδρυσόμενον Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ἦτο **τὸ πρῶτο Πανεπιστήμιο τῶν Βαλκανίων καὶ τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου**. ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἀλήθεια, ὅτι **ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἐδέσποζε συντριπτικῶς σὲ ὀλόκληρο τὸν γεωγραφικὸν αὐτὸν χώρον μὲ τὶς ἑκατοντάδες ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, τὰ ὁποῖα συντηροῦσαν ἑκατοντάδες χιλιάδες Ἑλληνες**, ποὺ κατοικοῦσαν τότε, ἀλλὰ καὶ μέχρι σχετικῶς προσφάτους χρόνους, σὲ διάφορα κέντρα τῆς Βαλκανικῆς, στὴν Κωνσταντινούπολι, στὴν ἑλληνικώτατη Ἰωνία, στὶς χῶρες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καὶ τὴν Αἴγυπτο, καθὼς ἐπίσης βεβαίως στὴν Κύπρο, καὶ στὰ νησιά, ποὺ τελικῶς παρέμειναν Ἑλληνικά, τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τὴν Κρήτη. Καὶ ἀκόμη, στὴν ἐκπλήρωσι τῆς ἀποστολῆς τοῦ αὐτῆς ὡς πνευματικοῦ φωτοδότη τῶν Βαλκανίων καὶ τῆς πλησίον Ἀνατολῆς, ἀπεδύθη τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν **μὲ ἑλληνικὸ κυρίως ἔμφυχο ὕλικό**, ἀφοῦ ἀπὸ τοὺς πρωτοδιορισθέντες καθηγητῆς οἱ 27 ἦσαν Ἑλληνες καὶ μόνον 6 ἦσαν Γερμανοὶ τῶν θετικῶν κυρίως ἐπιστημῶν.

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ

Κείμενα ἀπὸ τὴν Ἱστοσελίδα www.sartzetakis.gr

Σὲ ποῖο μέτρο ἐξεπλήρωσε τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν τὴν ταχθεῖσα ἀποστολή του, εἶναι βεβαίως ἔργο τῆς Ἱστορίας νὰ κρίνη. Ὁ ἀπολογισμὸς ὁμως εἶναι θεαματικός, ἐὰν ἀναλογισθῇ κανεὶς, ὅτι σὲ μακρότατη περίοδο τοῦ βίου του τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, σὲ ἀναλογία μὲ τὸν πληθυσμὸ τῆς χώρας, εἶχε τὸ ὑψηλότερο ποσοστὸ φοιτητῶν, διπλάσιο ἢ καὶ τριπλάσιο σὲ σύγκρισιν μὲ τὶς εὐρωπαϊκὰς χώρας καὶ δεκάπλάσιο σὲ σύγκρισιν μὲ τὶς βαλκανικὰς χώρας, ἀλλὰ καὶ τὴν Ρωσία. Καὶ ἀκόμη, ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἐτροφοδότησε μὲ ἐπιστήμονες τὸ νεοελληνικὸ μας Κράτος, κατ' ἀποκλειστικότητα μέχρι τῆς ἰδρύσεως τὸ 1925 τοῦ δευτέρου Πανεπιστημίου στὴν πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας μας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ βορρᾶ, τὴν Θεσσαλονίκη, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τὶς ἀλύτρωτες ἑλληνικὰς χώρας.

Ἐξ ἄλλου τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν συνυφάνθηκε ἀδιαλείπτως μὲ τὴν ζωὴ ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους. Ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ του στὴν πολιτικὴ ζωὴ μὲ τὴν ἀντιπροσώπευσίν του εἰς τὴν Βουλὴ ἀπὸ ἓνα καθηγητῆ, ἐκλεγόμενον ὡς βουλευτὴ ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν καθηγητῶν, κατὰ τὴν περίοδο ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1843 μέχρι τὸ 1862, - ἡ πρωτοστασία τῶν φοιτητῶν εἰς τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὀθωνοῦ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1862, - ἡ σύστασις τότε καὶ λειτουργία μέχρι τοῦ 1878 τῆς φοιτητικῆς φάλαγγος γιὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ τὴν διαφύλαξιν τῆς ἐπαναστάσεως, - οἱ ἐξεγέρσεις τῶν φοιτητῶν τὸ 1901 ἐναντίον τῆς μεταφράσεως τῶν Εὐαγγελίων εἰς τὴν δημοτικὴν, κατὰ τὰ λεγόμενα Εὐαγγελικά, πού ἐπὶ ἐνάμισον μῆνα συνεκλόνησαν τὴν Ἀθήναν τῆς ἐποχῆς καὶ ὠδήγησαν εἰς τὴν παραίτησιν τῆς Κυβερνήσεως Θεοτόκη καὶ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Προκοπίου, ὡς καὶ τὸ 1903, καὶ πάλιν ὑπὲρ τῆς καθαρουσύσης, κατὰ τὰ λεγόμενα Ὀρεστειακά, - ἡ ἐνθουσιώδης συμμετοχὴ ἀνδρῶν, πού γαλουχήθησαν στοὺς κόλπους του, στὸν θρυλικὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα γιὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Μακεδονίας μας, καθὼς καὶ στὴν ἀπελευθερωτικὴν ἐξόρμησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους, - ἡ ἐνεργὸς καὶ ἀποφασιστικὴ πολλὰς φορὰς ἀνάμιξις πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας, καθὼς καὶ φοιτητῶν σὲ ἐθνικὰς, πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς κινητοποιήσεις, μὲ χαρακτηριστικὰ, ἀπὸ τὶς τελευταῖες, παραδείγματα τὴν ἀδόλευτην συμμετοχὴν στὴν ἐθνικὴν ἀντίστασιν, κατὰ τὰ χρόνια τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, τὶς μεγάλας φοιτητικὰς διαδηλώσεις γιὰ τὴν παροχὴν τοῦ ἱεροῦ δικαιώματος τῆς αὐτοδιαθέσεως στὸν μαρτυρικὸν λαὸν τῆς πάντοτε ἑλληνικῆς, κατὰ τὴν συντριπτικὴν πλειονοψηφίαν τῶν κατοίκων τῆς, Κύπρου καὶ τὴν θαυμαστὴν ἐξέγερσιν στὴν Νομικὴ Σχολήν, κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1973, ἐναντίον τῆς τυραννίδος τῶν ἀμαθῶν συνταγματαρχῶν, - οἱ κατὰ καιροὺς ἀπολύσεις καθηγητῶν, ἄλλων γιὰτὶ

διέθεταν ἐλεύθερη καὶ ἰδιαίτερος ἐνοχλητικὴ φωνή, ἀπὸ τυραννικὰ καθεστῶτα, καὶ ἄλλων, ἀντιθέτως, λόγῳ συνεργασίας τῶν μὲ ἄνομα τέτοια καθεστῶτα, - ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἐκφραστικὰ ψήγματα τῆς Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τὰ ὁποῖα εὐλόγως *τὸ ἀναδεικνύουν σὲ ἓνα ἀπὸ τοὺς κατ' ἐξοχὴν χώρους ἐθνικῶν ἀνησυχιῶν, πολιτικῶν καὶ πολιτιστικῶν διεργασιῶν, κοινωνικῶν καὶ ἰδεολογικῶν ζυμώσεων καὶ ἀναμετρήσεων*. Τὰ βήματά του, δηλαδή τὰ βήματα αὐτῶν, ποὺ ὡς διδάσκοντες ἢ διδασκόμενοι ἐθήτευσαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν κατὰ τὸν ἐνάμισυ ἤδη αἰῶνα τῆς ζωῆς του, δὲν ὑπῆρξαν πάντοτε εὐτυχῆ, ὅπως ἀντικειμενικὴ καὶ ψυχραίμη ἀξιολόγησις πράξεων καὶ παραλείψεων ἐπαληθεύει. Φαινόμενο ἴσως ἀναπότρεπτο στοὺς ζωντανοὺς ὀργανισμοὺς, ποὺ ὅλοι σχεδὸν περνοῦν ἀπὸ περιόδους ἀκμῆς καὶ στασιμότητος ἢ καὶ παρακμῆς. Γενικῶς ὅμως ἡμπορεῖ μὲ ὑπερηφάνεια νὰ διακηρυχθῆ, ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἀνταποκρίθηκε εἰς τὸ μείζον μέρος τῶν προσδοκιῶν, ποὺ ἐναπέθεσαν εἰς αὐτὸ οἱ πρωτοεργοὶ του καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Πανελλήνων.

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Τὸ Πανεπιστήμιον, κάθε Πανεπιστήμιον, ὡς ἄθροισμα ἐργαστηρίων τῆς ἀλήθειας *μόνον ὑπὸ καθεστῶς ἐλευθερίας* ἔχει τὴν δυνατότητα, νὰ ἐκπληρῶνῃ ἀκεραίως τὴν ἀποστολή του. Ἄφοῦ τὰ δεσμὰ εἶναι ἀσύμβατα πρὸς τὴν καλλιέργεια τῆς ἀλήθειας. Τὴν ἐλευθερία αὐτὴ κατὰ τοὺς συγχρόνους καιροὺς *ἡμπορεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ μόνον ἡ Πολιτεία*.

Εἰς τὸ πλαίσιο τῆς ἐλληνικῆς δικαιοταξίας ἡ πανεπιστημιακὴ ἐλευθερία εὐρίσκει ἀκέραη τὴν κατασφάλισιν. Ἡ ἐσωτερικὴ πανεπιστημιακὴ ἐλευθερία, δηλαδή ἡ *ἐλευθερία τῆς ἀκαδημαϊκῆς διδασκαλίας*, εἶναι κατὰ τὸ *ἄρθρον 16 § 1 τοῦ Συντάγματός* μας σεβαστὴ, μὲ μόνον τὸν αὐτονόητο σὲ κάθε Πολιτεία, ποὺ δὲν ἀπεργάζεται τὴν αὐτοαναίρεσί της, *περιορισμὸ τοῦ καθήκοντος ὑπακοῆς εἰς τὸ Σύνταγμα* (τῆς «*ρήτρας πίστεως*», ὅπως ἀποκαλεῖται). Καὶ βεβαίως μέσα στὰ ὅρια, ποὺ διαγράφει ἡ ἀκολουθοῦσα § 2 τοῦ ἰδίου ἄρθρου στὴν παιδεία ὡς βασικὴ ἀποστολή τοῦ Κράτους. Ἡ δὲ *ἐξωτερικὴ* πανεπιστημιακὴ ἐλευθερία, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τὴν *λειτουργία τοῦ Πανεπιστημίου* ὡς ζωντανοῦ ὀργανισμοῦ μὲ τὶς ἀνάγκες, τὰ καθήκοντα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις του, εἶναι εὐρυτάτη. Διότι, κατὰ συνταγματικὴ ἐπιταγή (*ἄρθρον 16 §§ 5 καὶ 6*), ὑπόκειται μὲν εἰς τὴν αὐθεντία τοῦ κοινοῦ νομοθέτου καὶ εἶναι οἱ καθηγητὲς τοῦ «*δημόσιοι λειτουργοί*», ἐπομένως ἔχουν τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα αὐτῶν, πλὴν τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι «*νομικὸ πρόσωπον δημοσίου δικαίου μὲ πλήρη αὐτοδιοίκησιν*». Ἀφήνεται ἔτσι θεσμικῶς ἀπερίσπαστο εἰς τὰ ἔργα του. Ἀλλὰ «*πλήρης αὐτοδιοίκησιν*» δὲν σημαίνει καὶ *αὐτονομία*. Ἐτσι τὸ

Πανεπιστήμιο δὲν ἠμπορεῖ φέρ' εἰπεῖν νὰ ἀλλάξη μόνο του τὴν ὀνομασία του, νὰ αὐξήσῃ ἢ νὰ μειώσῃ τὰ ἔτη σπουδῶν, νὰ δημιουργήσῃ ἢ νὰ καταργήσῃ Σχολές καὶ ἐν γένει νὰ κἀνῃ ὅ,τι δῆποτε ἀντίθετο εἰς τὸν νόμο. Τέτοιες ἄλλωστε φιλοδοξίες μόνον πανεπιστημιακὴ ἐλευθερία δὲν ἐκφράζουν.

Ἄλλὰ αὐτὴ ἡ ἐνασχόλησις μὲ τὴν ἐν γένει ἀκαδημαϊκὴ ἐλευθερία καὶ τὴν θεσμικὴν τῆς προστασία εἶναι ἴσως περιττὴ. Γιατὶ στὶς σύγχρονες, τοῦλάχιστον τὶς ἐλεύθερες καὶ δημοκρατικὲς, ὅπως ἡ ἑλληνικὴ, κοινωνίες οἱ ζωντανὲς κοινωνικὲς δυνάμεις ἀγρυπνοῦν καὶ ἔτσι ἡ ἀκαδημαϊκὴ ἐλευθερία δὲν κινδυνεύει ἀπὸ τῆς Πολιτείας τὴν ἐπιβουλή.

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Τὸ Πανεπιστήμιο, ὅπως κάθε ζωντανὸς ὀργανισμὸς, ζῆ καὶ πορεύεται ἀνάμεσα στὶς συμπληγάδες τῶν ποικίλων προβλημάτων, πὺν ἀντιμετωπίζει. Τὰ προβλήματα αὐτὰ ἔχουν ἀλληλοσυμπλεκόμενες διαστάσεις. Ὁ ὀλοένα αὐξανόμενος ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν, ἡ ἀνεπάρκεια τῶν χώρων διδασκαλίας, ἔρευνας καὶ βοηθητικῶν, ὁ ὑλικοτεχνικὸς ἐξοπλισμὸς, πὺν ἀξιῶνει ὄχι μόνον περιοδικὴ ἀνανέωσις, ἢ ἀνάγκη ἐπανδρώσεως τῶν διδακτικῶν καὶ ἄλλων θέσεων μὲ κατάλληλο προσωπικὸ, ἢ θεαματικὴ αὐξήσις τῶν τομέων γνώσεως, στοὺς ὀποίους πρέπει νὰ ἐκτείνεται ἢ πανεπιστημιακὴ διδασκαλία, ὁ προβληματισμὸς ὡς πρὸς τὴν ἔκτασι τῆς ἐπιθυμητῆς, μὲ γνώμονα τὴν διαφύλαξι πλέον αὐτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἔρευνας - εἶναι τὸ τόσον ἀγωνιῶδες **πρόβλημα τῆς εὐθύνης τῆς Ἐπιστήμης**, ὀλα αὐτὰ καὶ τὰ παρεπόμενά τους συνθέτουν τὶς οὐσιαστικώτερες παραμέτρους δυσκολιῶν, πρὸς ἀντιμετώπισι τῶν ὀποίων, ὅπως εἶναι ὀλοφάνερο, δὲν ἀρκοῦν μόνον τὰ χρήματα.

Εἰς τὰ **πρόβλήματα** τοῦ Πανεπιστημίου **ἀρμοδία νὰ δώσῃ ἀπάντησι εἶναι πρωτευτόντως ἢ Πολιτεία**. Ἴσως οἱ λύσεις, πὺν δίδονται, νὰ μὴ εἶναι πάντοτε σωστές. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ, νὰ τονίσω, ὅτι σχετικῶς πρὸς τὸ μέγα θέμα τῆς εὐθύνης τῆς Ἐπιστήμης, ὁ Ἐλλην νομοθέτης ὀρθῶς ἀπαγορεύει τὴν διεξαγωγή ἀπόρρητης ἔρευνας (ἀρθρον 2 § 2 τοῦ νόμου 1268/1982).

Ἐξ ἄλλου ἢ Πολιτεία, ὡς ἢ ὕψηλοτέρα ἐκφρασις ἐννόμου ρυθμοῦ μιᾶς κοινωνίας, πρέπει νὰ φροντίζει καὶ γιὰ τὰ ἀληθινὰ συμφέροντα τοῦ συνόλου, ἀλλὰ καὶ τῶν κατ' ἰδίαν μελῶν τῆς. Ἐδῶ παρεισάγονται οἱ **σχέσεις Ἐπιστήμης καὶ Περιβάλλοντος**, ὡς καὶ **Ἐπιστήμης καὶ Οἰκονομίας**, πὺν ἀξιῶνουν καὶ αὐτὲς διευθέτησι. Καὶ ὕπαγορεύουν εἰς τὴν Πολιτεία τὴν ὕποχρέωσι, νὰ ἀποπαγιδεύῃ ἐγκαίρως τὰ μέλη τῆς, τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς

της, από την δεσποτεία ἐπιθυμιῶν, ὡς πρὸς τὸ ἐπιστημονικόν τους μέλλον, πού δὲν ἔχουν ἀντικειμενικῶς μέσα στὴν συγκεκριμένη κοινωνία διέξοδο. Εἰς τὸ πλαίσιο τέτοιας μέριμνας ἐντάσσεται καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰσαγομένων εἰς τὰ Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα. Πού δὲν θὰ πρέπει νὰ ὑπερβαίνει τὶς δυνατότητες τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀπορροφήσεως μέσα στὴν κοινωνία. Ὅχι τὶς ἐκπαιδευτικὲς δυνατότητες, γιατί, ἂν αὐτὲς ἐλλείπουν, ἡ Πολιτεία ὑποχρεοῦται νὰ τὶς συμπληρώνη.

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Ἡ οὐσία τῶν προβλημάτων ἀναφαίνεται στὶς δυνατότητες ἀπαντήσεως, πού ὑπάρχουν. Καὶ οἱ λύσεις, πού δίδονται, δὲν ἀποκλείεται, ἀκόμη καὶ ὅταν εἶναι μὲ τὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς τους σωστές, νὰ προκαλοῦν καλόπιστες ἀντιδράσεις. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀποκαρδιωτικό. Τὸναντίον ὑπηρετεῖ τὴν αἰωνία ὑπόθεσι τῆς Δημοκρατίας, πού ἠμπορεῖ νὰ ἀρθρώνη τὸν βίον της μόνον μέσα εἰς τὴν ἀντιπαράθεσι τῶν ἀπόψεων καὶ νὰ δίνη τὶς ἀπαντήσεις μὲ τὸ πανάρχαιο ἑλληνικὸ ὄπλο, τὴν πειθῶ.

Ἀπευθύνων ἐγκάρδιο χαιρετισμὸ πρὸς τοὺς ἐπιφανεῖς ξένους, οἱ ὁποῖοι ὡς ἀντιπρόσωποι ὀνομαστῶν ἐπιστημονικῶν Ἰδρυμάτων τῶν Πατρίδων των ἦλθαν ἐδῶ, γιὰ νὰ συνεορτάσουν μαζί μας τὰ 150 χρόνια ζωῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καὶ φέρων τὴν μνήμη μου μὲ εὐλάβεια εἰς τοὺς ἀοιδίμους Ἰδρυτὲς καὶ Εὐεργέτες του καὶ εἰς ὅλους ὅσους ἐθήτευσαν εἰς αὐτὸ καὶ ἐκράτynαν τὸ μεγαλεῖο του, εὐχομαι εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν σήμερα, κατὰ τὴν εἰσοδόν του εἰς τὴν τετάρτη πεντηκονταετία τοῦ βίου του, ἀπρόσκοπτη τὴν περαιτέρω πορεία του εἰς τὴν καλλιέργεια τῆς Παιδείας πρὸς ὄφελος τοῦ Ἀνθρώπου.

Γένοιτο !